

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽYDO
BIBLIOTeka

mpkslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1980 METAI

LAPKRIČIO MĖN. 22 D. / NOVEMBER 22, 1980

PART TWO — Nr. 274 (42)

Šiame numeryje:

Tepasisako režisieriai: Andrius Cieminis, Aldona Dargytė-Byszkiewicz, Darius Lapinskas, Laima Lapinskienė, Dalia Mackialienė ir Juozas Petrauskas.
Meninė kūryba krašto ūkyje.
Brolių žemei atiduodant: prie a.a. dr. Jono Griniaus kapo.
William'o Shakespeare'o patarimai aktoriams.
Chicagos stygininkų tradicija tęsiama.
Amerikos kritikai sveikina Jono Jurašo „Savižudį“.
1529 metų Lietuvos statutas išverstas prancūzų kalbon.
Nauji leidiniai.

JONAS PABEDINSKAS

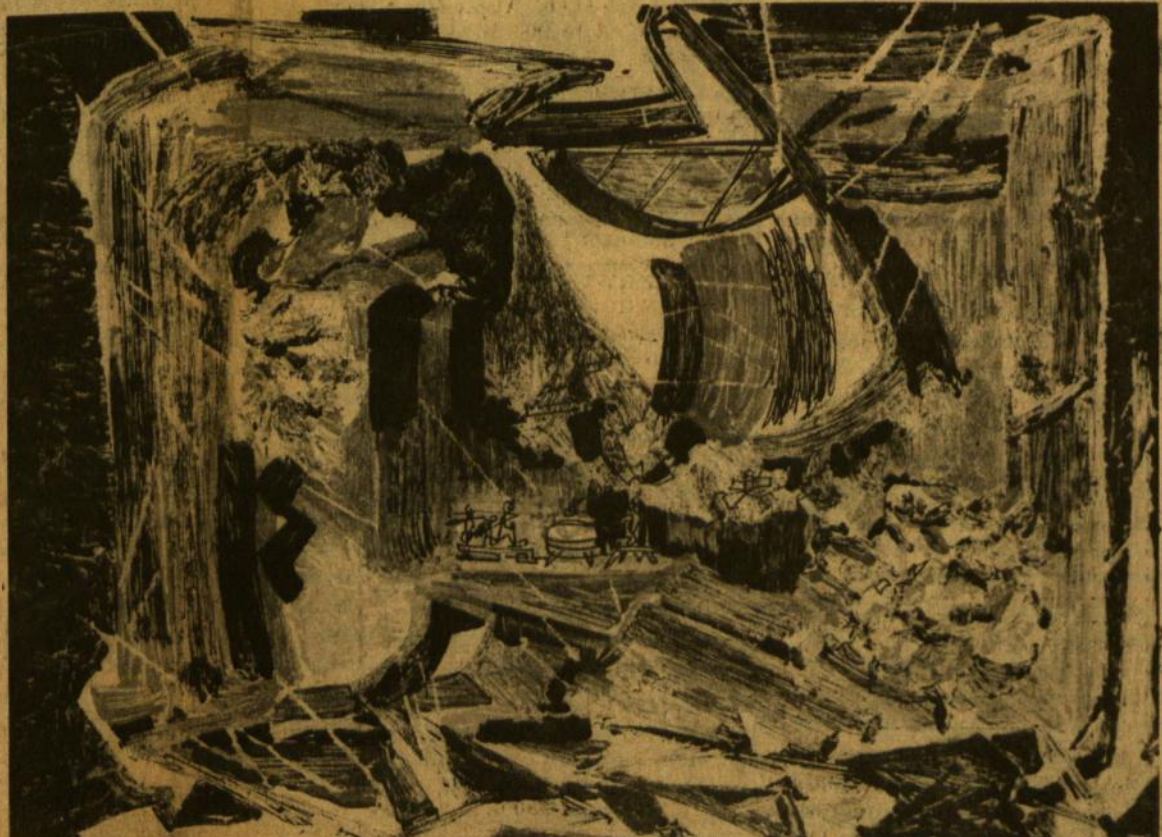
Kartais pagalvojame, kodėl genialūs meno vertybių kūrėjai sunksiai verčiasi Vakarų pasaulyje, o iš kitos pusės žinome, kad kolektyvistiniuose kraštuose kūrybos pažanga yra užslopinama. Materialinės sąlygos krašte stipriai veikia valstybės ir tautos galimybes ugdyti meninę kūrybą ir ją pristatyti visuomenei. Krašto ūkio santvarka, liečianti šią valstybinio gyvenimo sritį, pasidaro svarbus veiksnys meninės kūrybos gerovei.

Kai keičiasi socialinė struktūra, ekonominė sistema ar pasaulėžiūra politinėje srityje, visos tos įtakos veikia ir krašto meninės kūrybos augimą ir plėtojimąsi. Tai labiausiai pastebima pastaraisiais laikais, kada politiniame pasaulyje išliko dvi pasaulinės galios valstybės: JAV ir Sovietų Sąjunga, abi tačiau labai skirtingai traktuojančios kultūrinę kūrybą. Abi tos valstybės turi pamėgdžiotų ir kietų kritikų, jų sistemos menuose yra labai dar jaunos, palyginus su kitomis egzistavusiomis istorijose. Dar negalima būtų tiksliai jų rezultatus gretinti su Egipto kunigų, Romos graikų vergų, renesanso princų menininkų bei vėlesnių kunigaikščių apokamų kūrėjų įnašu į žmonijos kultūrinį aruodą.

Šiandien šalia tų dviejų kraštutinių sistemų, vienos laissez-faire, o kitos kolektyvinės, yra kitų būdų traktuoti menus krašto ūkyje.

Idomu užtat pažiūrėti, kokias šiandien ūkinės sąlygos meninei kūrybai klestėti galėtume rekomenduoti valstybei. Norint prie tų minčių prieiti, reikės pažiūrėti, kodėl ir kaip asmenys kuria, kas juos remia ar trukdo ir kaip meninė kūryba tvarkosi bei yra pristatoma viešumai kai kuriuose kraštuose.

MENINĖ KŪRYBA KRAŠTO ŪKYJE

Telesforas Valius

Scenovaizdis

Kūrėjas ir kūrybos iniciatyva

Yra daug kūrybingai mąstančių asmenų, bet jie netaikomi talentingais tol, kol nepajėgia išreikšti savo kūrybingumo tapyboje, muzikoje ar poezijoje. Yra tokių žmonių, kurie stebi gyvenimo įvykius, žmones ir sugeba nepaprastai įdomiai papasakoti, arba tokių, kurie turi didelį jautrumą formai, spalvoms arba klausą muzikai, bet, kol tas jų sugebėjimas neišsivysto, išbaigtos kūrinys, mes jų, žinoma, netaikome meno kūrėjais.

Ar teisingai ar ne, bet Freud'as yra išsireiškęs, kad talentingumas

yra liga, o kūrybingumas yra neurozė. Freud'as lygino prozą su svaiojimu. Jam tik nepasitenkinę (unsatisfied) žmonės fantazuoja ir svaioja; laimingi (gyvenimu patenkinti) žmonės to nedaro. Tas giliai jaučiamas noras kurti, nesvarbu dėl kokios priežasties, yra būtinas kūrėjui. Taip kaip ir nebijoti klysti, nes kaip psichiatras dr. Rollo May sako: „kad jei mes norime ką nors naujo sukurti, turime to kietai siekti...“ bet tuo pačiu metu turime žinoti, kad gal mes galime būti klaidingi (The Courage to Create).

Kūrėjui atrodo ne tik reikia dra-

šos, ištvermės, bet ir kai kuriems savimi pasitikėjimo. William Saroyan, vienas žymiausių Amerikos dramaturgų, pradėjo rašyti būdamas 12 metų amžiaus. Jis jau tada galvojo, kad jis pats yra kažkas. Vis dėlto ilgą laiką tie rašinėjimai buvo beverčiai, nors ir norėjo jais pasirodyti, siuntinėdamas rankraščius į leidyklas ir žurnalus. Dabar, jau garsenybė, jis tebetiki savimi: „the way to write a great play is to be great, isn't it? The way to write a poor play is to be thinking of getting rich“ (TV Guide 1976.III.6 d.) (Parašyti gerai dramai turi būti iški-

lus, ar ne? Jei rašysi, galvodamas kaip pasidaryti turingu, parašysi prastą dramą).

Kokios sąlygos bebūtų suformavusios kūrybingą asmenį, kuris skiriasi savo išradingumu iš kitų ar dėl neurozės ar skirtingų bendrimo sąlygų, jis yra tas „nenormalus“, išsiskiriantis nuo kitų, individas, sugebąs kurti ką nors naujo. Konformizmas ir kolektyvizmas yra jo didžiausi priešai. Jau sukūrus ką nors vertingo, dažnai susiduriama su sunkumais savąją kūrybą pristatyti viešumai, nes dažnai būna kūrėjas nesuprastas. Tas pats William Saroyan nusiskundžia, kad parašyti gerą dramą nėra problema, bet sunku apieiti visus šarlatanų ir grafomanų, kurie vien dėl savos ambicijos užima svarbius postus ir užblokuoja, neutralizuoja bei uždraudžia pristatymą geros dramos po to, kai ji jau parašyta. Visokio plauko biurokratai, valdžios pareigūnai, meninio puoselėjimo komitetai ir panašūs veiksniai daugiausia reprezentuoja masių skonį ir nuomonę, sunkiai besuvokdami naujas kultūrinės kryptis. Geriausi atveju remia tik tiems jau lengvai suprantamus genialius kūrėjus.

Meninių vertybių produkcija ir pristatymas viešumai

Iš karto pastebėsime, jog žodis „produkcija“ meninių vertybių kūrimui netinka. Kiekviena meninė vertybė yra unikumas, tačiau galime mes tas vertybes reprodukcijos keliu atkurti arba interpretavimu jas viešumai pristatyti. Romanas gali būti romanu, tik perspausdinamas tūkstantyje knygų; paveikslų reprodukcija iki tam tikro lygio yra įmanoma, kaip muzikinių kūrinių interpretacija pianistų, solistų ar orkestrų yra padauginama šimteriopai. Plokštelės, filmai, televizija perduoda ir pakartoja milijonams originalius kūrinius. Net ir amatininkai, kurie savo gamyboje kuria skirtingus daiktus, priskaitytini prie meninių vertybių kūrėjų. Idomu, kad šiandien ispanai kal kuriuos jų ir vadina „artesanos“ — nuo žodžio „arte“ — menas.

Amžiais meninės vertybės buvo kuriamos ir pagal užsakymą — už pinigų, kartais dėl religinių ar pasaulėžiūrinių įsitikinimų. Paskutiniai laikais Vakarų pasaulyje nusistovėjo galvojimas, kad tikras meninių vertybių kūrėjas gali būti tik tas, kuris kuria, jausdamasis visai nepriklausomas, niekam nieko nebedamas skolingas, niekam nenusilenkdamas. Šių dienų kultūrininkai nemori niekam tarnauti, nuo nieko nepriklausyti. Šitoks galvojimas atitinka galvojimą laissez-faire kapitalistinių ideologų, kurie nieko kūrėjui nepažada, o tik visišką laisvę kultūrininkams, kurių pasisekimas priklausytų nuo paklausos. Komunistai gerai aprūpina tuos savo kultūrininkus, kurie kuria pagal vyraujančios partijos nurodymus. Kolektyvistiniuose kraštuose, kaip Sovietijoje, apsieičia populiarių meninių kūrinių yra kompetentingai pristatomi, nes ta sistema išsivysto aukšto lygio interpretatoriai nori parodyti publikai jų pasirinktus, bet partijai neprimitinius kūrinius, visa tai pasidaro jau nebeįmanoma. Užtat kūrybinga proza, poezija, filmai ar drama yra ten sunkiausias būklėje, kada norima jas pristatyti viešumai kolek-

(Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parastė

Tepasisako režisieriai

Penktasis teatro festivalis išeivijoje jau tik už kelių dienų. Spektaklių išvakarėse norime čia mūsų publiką painformuoti ir supažindinti su statomais veikalais, jų pasirinkimu, jų žanrais, temomis, kryptimis, forma ir t.t. O kas visa tai gali geriau žinoti negu festivalyje dalyvaujančių teatrinų sambūrių vadovai — režisieriai. Tad smalsumu degdami,

kiekvienam režisieriui pateikėme vieną ir tą patį klausimą. Beveik visi maloniai atsakė. Atsakymus čia ir spausdiname alfabetine pavardžių tvarka. O klausimas buvo toks:

—Kodėl pasirinkote festivalyje vaidinti tą, o ne kitą veikalą, ir kuo pasirinktas gali patraukti mūsų publiką?

Andrius Cieminis

Rochesterio jaunimo „Teatras vienas“. Anatolijaus Kairio trijų veiksmų komedija „Ku-kū“. Lapkričio 28 d. (penktadienis) 7 val. 30 min. vak.

Mažiausiai prisidėjau aš prie šio veikalo parinkimo. Mano supratimu, jaunimas turi mokytis patys, daryti sprendimus, pasirinkimus. Kaip galima išmokyti vadovauti, spresti, būti entuziastingu, jei neduodama ar nesudaroma progų tai patiems padaryti.

Kai sambūris buvo pakviestas dalyvauti Teatro festivalyje, Chicagoje, jis turėjo pirmiausia tarti: dalyvauti ar ne; jei dalyvauti, tai kokį veikalą paruošti?

Kvietimas buvo mielai ir vienbalsiai priimtas — kas gi iš jaunimo nenorėtų pasirodyti sostinėje! Tačiau reikėjo išspręsti dvi galimybes: kadangi pradėtas rengti veikalas negalėjo būti rodomas festivalyje, tai reikėd arba parengimą naujo veikalo, arba atnaujinimą jau vaidintos A. Kairio komedijos „Ku-kū“. Sambūris nusprendė pasirodyti su „Ku-kū“, nors ir buvo įspėtas, kad ir atnaujinimas šio veikalo pareikalaus ne mažiau darbo, kaip ir naujo parengimas — grupėje bus 4 nauji aktoriai. Kas nulėmė tokį jų sprendimą?

Kadangi visi anksčiau statytieji veikalai buvo rimto, dramatiško turinio, sambūris pasigedo ko nors linksmesnio. Toks linksmesnis veikalas ir buvo jau vai-

dintasis „Ku-kū“. Jiems patiko komedijos turinys, patiko naujas iššūkis vaidinti dar niekad nesuaidintą žanrą — komediją. Turinys jiems matė juokingas vyresniosios kartos ambicijas, sumaterialėjimą, savybes, iš kurių jaunieji mielai pasijuokia; jaunosios kartos atstovėse matė idealizmą — jaunųjų vaidintojų galvojimo ir jautimo atgarsį.

Nors komedija ir netrumpas, bet ir kalbinių požiūrių veikalas patiko: kalba gyva, kasdieninė, lengvai suprantama, lengvai kalbama. Tai privaltumai, kurie, dirbant su jaunimu, labai svarbūs. Ne mažiau patiko ir veikalo įvai-

rių charakterių gyvas veiksmas. Sprendžiant iš žiūrovų Rochesterje, Clevelande, Montrealyje reakcijos, komedija savo įvairiais charakteriais, juokingomis situacijomis, entuziastinga jaunų aktorių vaidyba nuteikia linksmam, o giliau galvojančioms bus ir ko-

Aldona Dargytė - Byszkiewicz

Toronto teatras „Aitvaras“. Juozo Grušo keturių veiksmų drama „Tėvas ir sūnus“. Lapkričio 29 d. (šeštadienis) 7 val. 30 min. vak.

Kiekvienas dramos sambūris turi savo nustatytą tvarką, kuria vadovaujasi savo veikloje. „Aitvaras“ taip pat turi galbūt ir kiek savotišką tvarką vaidinamų veikalų pasirinkime.

Renkantis naują veikalą, kas nors pasiūlo šį ar tą. Pasiūlytą veikalą kiekvienas atvairietis perskaito ir bendrame susirinkime pareiškia savo nuomonę — vaidinti ar ne. Priimdami ar atmesdami veikalą, kiekvienas turi paaiškinti dėl ko jam tas veikalas patinka ar nepatinka. Savaimė aišku, kyla diskusijos, aiškinimai, įrodinėjimai ir ginčai. Šie susirinkimai yra patys karščiausi

medijos skraiste padengti labai pamąstyti minčių. Ar Chicagoje žiūrovai kitokie kaip Rochesterje, Clevelande ar Montrealyje? Nemanau. Visi mėgsta atsigaivinti gražiu juoku, tuo labiau, kad tą juoką išsaus taip labai visur pasigendami jaun scenos darbo entuziastai.

Šiame veikalė vaiduojama šeimos tragedija; tėvo ir sūnaus skirtingos pažiūros į gyvenimą, skirtingi tikslai ir skirtingi būdai, tikslo siekiant, gal bus daugiausia išryškinti. Tačiau čia taip pat vaiduojama Budrio vidinė kova tarp meilės sūnui ir turtui, Karolio meilė tėvui ir noras sugrįžti į namus susikerta su pasibaisėjimu tėvo darbais, sodininko Janulio kova tarp noro suteikti dukrai aukštesnį mokslą ir sąžinės parduomo. Jaučiame motinos skausmą išvaromam sūnui, norą padėti, kurį nugalį pareigos jausmas — pasilikti prie vyro. Mažai žemio Kybarto skriauda, nusivylimas įstatymais, teisingumu. Senosios Budrienės meilė ir prisirišimas prie žemės pavirtęs gėbūmu.

Dabartiniais laikais publika yra pripratusi prie kinuose ir televizijoje rodomų lengvo žanro

ūkininko tipą jaunajai kartai. Sutinkame, kad vaiduojamas Budrys nėra labai pavyzdingas charakteris. Tačiau turime neužmiršti, kad mūsų jaunimas, ypač tas, kuris domisi ir nėra atitrūkęs nuo lietuviško gyvenimo, yra protaujantis jaunimas. Stebėdamas šį veikalą, jaunimas supras, kad čia vaiduojama kova tarp gėrio ir blogio, gėbūmo ir idealizmo; juk žmogus nesikeičia, nesvarbu kokiame amžiuje ar kokiame krašte begyventų — jausmai lieka tie patys.

Šiame veikalė vaiduojama šeimos tragedija; tėvo ir sūnaus skirtingos pažiūros į gyvenimą, skirtingi tikslai ir skirtingi būdai, tikslo siekiant, gal bus daugiausia išryškinti. Tačiau čia taip pat vaiduojama Budrio vidinė kova tarp meilės sūnui ir turtui, Karolio meilė tėvui ir noras sugrįžti į namus susikerta su pasibaisėjimu tėvo darbais, sodininko Janulio kova tarp noro suteikti dukrai aukštesnį mokslą ir sąžinės parduomo. Jaučiame motinos skausmą išvaromam sūnui, norą padėti, kurį nugalį pareigos jausmas — pasilikti prie vyro. Mažai žemio Kybarto skriauda, nusivylimas įstatymais, teisingumu. Senosios Budrienės meilė ir prisirišimas prie žemės pavirtęs gėbūmu.

Dabartiniais laikais publika yra pripratusi prie kinuose ir televizijoje rodomų lengvo žanro

komedijų, kriminalinių filmų. Ar mes patrauksime publiką savo pasirinkimu ar ne — nežinome. Tai parodys šeštadienio vakaras. Mūsų veikalas skirtas publikai, kuri giliau žiūri į gyvenimą ir nebijo pamatyti žmogiškos, gilesnio turinio veikalą. Kiek įtikinančiai tai pavyks mums atlikti, irgi nežinome. „Aitvaras“ pirmą kartą pasirodys Chicagoje publikai, kuri yra kritiška, todėl nenuostabu, kad truputį prisibijome, kruopščiai ruošiamės ir tikimės, kad šiekėčiai mūsų neapvils: ir gausiai atsilankys, jeigu ne veikalo, ta nors mūsų pažiūrėti ir mūsų darbą įvertinti. Esame tik mėgėjai, laurų nesitikime išsikovoti, nors labai būtų smagu. Tiek ir tegaliu atsakyti į Jūsų klausimą. (Nukelta į 2 psl.)

Meninė kūryba krašto ūkyje

(Atkelta iš 1 psl.)

tyvistinėje sistemoje. Skonis, ideologija, estetika nustatomi partijos patikėtinių. Kur tokie patikėtiniai yra daugiau kultūrininkai, negu partiniai, kaip Lenkijoje, ten meninis pasireiškimas labiau įmanomas, kol jis nėra tiesiogiai antikomunistinis.

Pramoginio meno pristatytajai tiek kolektyvistiniuose, tiek Vakarų pasaulio kraštuose gerai gyvena. Ypač didelį pasisekimą turi pramoginės kultūros pristatytajai Vakarų pasaulyje, kur vyrauja beveik visiškai laisvė toje srityje ir kur valdžia nei trukdo, nei remia. Čia Rolling Stones sutraukia milijonus klausytojų, kurie stovi valandą eilėje, kad gautų bilietų, kainuojančių daugiau kaip 15 dolerių. Televizijos, plokštelių ir filmų žvaigždės tampa milijonieriais. Tas pat Egipte, Meksikoje, Japonijoje ar Italijoje. Reikia tik pateikti į masių skonį! Vien JAV-se kasmet pramoginei muzikai išleidžiama apie 20 milijonų dolerių.

Kitaip yra su klasikine muzika, operomis, baletu arba drama. JAV-se tiek lokalinė, tiek federalinė valdžia mažai remia jų meninę veiklą. Tačiau nemaža piniginė parama ateina iš krašto turtuolių, kurie betgi paveikia pastatymų atranką ir skonį. Nauji operetų arba teatro pastatymai, iškyla Broadway scenoje, turi laimėti biznierių ir menadžierių klasės dėmesį, kadangi šie daugiausia užmoka brangius šių laikų bilietus.

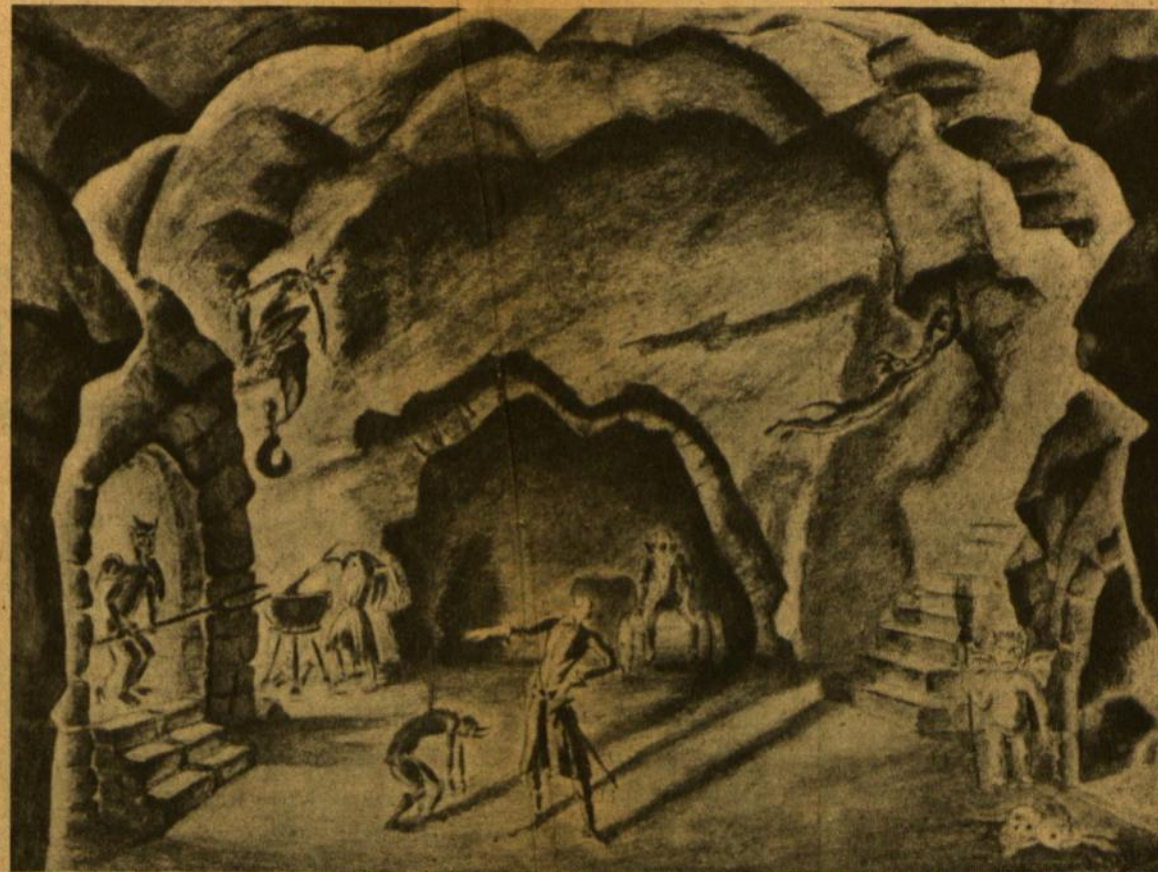
Nors ir be valdžios paramos menams, JAV-se milijonai amerikiečių groja orkestruose, dalyvauja teatrinėse grupėse, lanko baletą, dainuoja choruose ir eina į klasikinės muzikos koncertus. Bet kadangi tas meninis gyvenimas išsilaiko tik pačios visuomenės lėšomis ir nėra taip viešai pastebimas, susidaro įspūdis, kad JAV-se tik pramoginis menas teigiamai vystosi.

Tuo tarpu Vakarų Europoje ir kai kuriuose Pietų Amerikos kraštuose valstybė ir net patys miestai skiria pinigų meninėm vertybėm visuomenės pristatyt. Ten valstybinė televizija ir radijas stengiasi

duoti aukštesnės kultūrinės vertės programas, nebūtinai paisydami daugumos visuomenės įgeidžių. Todėl ir susidaro vaizdas, jog europiečiai perdėm domisi aukštesnio lygio meniniais pastatymais. Iš tikrųjų dauguma europiečių, taip kaip ir amerikiečių, domisi labiau pramogine kultūra. Skirtumas tik toks, kad su viešų institucijų parama apšiai tiek muzikinių, tiek teatrinų pastatymų išsilaiko scenoje, nežiūrint riboto skaičiaus aukšto kultūrinio lygio europiečių lankytojų. Tokiu būdu avangardiniai ar mažiau žinomi veikalai gyvuoja scenoje, nors ir nešdami piniginių nuostolių. Bet ir ten, kur valdžia turi daug įtakos meninei kūrybai, kaip Europoje, jos pristatymas visuomenės turi apšiai problemų. Geras pavyzdys yra radijas ir televizija Prancūzijoje, Anglijoje ir Italijoje.

Alain Peyrefitte, prancūzų diplomatas, vadovavęs net septynioms ministerijoms po II-jo pasaulinio karo, kada jis buvo Prancūzijos informacijos ministras, jo žinioje buvo valstybinis radijas ir televizija — RTF. Savo knygoje „Le Mal Français“ jis labai taikliai aprašo valstybės valdomą radiją ir televiziją. Jis pastebi, kad RTF labiau negu bet kokia kita valdžios organizacija nepasitiki jo menininkais. Veikė joje gana daug politinių ir administracinių klikų, kurios viena kitos nekenčė ir dažnai kitų pasiūlymus dėl menkiausių priežasčių vetavo. Atrodė, kad niekas nebuvo patenkintas RTF, nei visuomenė, nei RTF personalas, nei valdžia, nei parlamentas, nei vadovaujanti partija, nei opozicija. RTF veikė lyg visuomenės neegzistuoja. RTF administratyvinė aparatura, o ne konkurencija buvo organizacijos bazė. Visuomenė pati neturėjo jokių priemonių paveikti RTF.

Norėdamas situaciją pataisyti, Alain Peyrefitte — ėmėsi išjungti tiesioginę valdžios kontrolę ir decentralizuoti RTF administraciją į vienetus, labiau reaguojančius į visuomenės reikalavimus. Pasisekimas buvo didelis — RTF informacijos sekcija (France - Inter) kelių mėnesių laikotarpyje klausovų ir žiūro-

O. Dubeneckienė - Kalpokienė

Malronio baladės „Čičinskas“ inscenizavimo dekoracija (1941 - 1946)

vų procentą pakėlė nuo 9 proc. iki 39 proc.

Tokiu būdu prancūzų radijas ir televizija pasistūmėjo Anglijos sistemos link, kur BBC (British Broadcasting Corp) yra administraciniai nepriklausoma nuo valdžios, bet finansuojama mokesčiais. BBC tačia, norėdama paruošti aukšto lygio ir įdomių programų, 1977 metais neturėjo nė vienos programos Anglijoje, kuri būtų dešimtyje populiariausių (TV Guide 1977.VII.9). Dešimtis populiariausių programų buvo rodoma ne valdžios remiamos televizijos stočių, bet paruoštos ir rodomos privačių stočių, kur jos buvo su reklamomis.

Italijos patirtis yra kitokia. Ten valdžios nuosavybėje esančios televizijos stotys „kultūros ir moralės“ varden rodo tokias nuobodžias programas, kad, be sporto, žinių ir kelių filmų, daugumas vietinių televizijos nežiūri. 1976 metais Italijos teismai pripažino teisę privačioms televizijos stotims veikti šalia dviejų valdžios stočių. Po to vienu metu vien Romoje buvo 31 televizijos stotis. Žiūrovams pritaikyti sto-

tys metėsi į žaidimus, politines diskusijas ir pornografiją. Rezultate valdžios stotys, kurios gauna užtekintai pinigų, gali geresnes programas paruošti, bet mažai jų programų yra populiarios. Privačios stotys rodo bet ką, kad tik atkreiptų žiūrovų dėmesį, bet nepajėgia ko nors vertingesnio sukurti.

Kelių valstybių patirtis rodo, jog valstybės tiesioginis kišimasis į meninę kūrybą ją tik slopina, valdžios paskirtų nepriklausomų komisijų rezultatai geresni, bet jie nepasiekia užtekintai plačiai visuomenę.

Kita problema yra su mažiau populiaria kūryba ir jos pristatymu viešumai visose meno srityse: tapyboje, skulptūroje, muzikoje, dramoje. Ypač keblu su avangardu, be kurio negalimas kultūrinis progresas. Avangardas neturi populiarų užnugaro ir užtat materialiai sunkiai versdamasis, bent JAV-se, kur valdžios parama maža, vos vegetuoja. Kiek geriau Europoje.

Bet ir šis, meninio avangardo paramos klausimas nelengvai išsiaiškinti. Tą paramą atiduoti valdžios biurokratų nuožiumai yra pavojin-

ga, nes jie linkę naujenybes ignoruoti arba užšlopinti. Neseniai iš okupuotos Lietuvos išvykęs menininkas Vladislavas Žilius „Drauge“ (1976.V.26) taip prisimena sovietinių biurokratų reakciją į jo kūrybą: „Nepašlyk — mes tau nieko nesakyti“ — šitaip kartą pasakė man Dailininkų sąjungos sekretorius Pranas Gudynas paskutinį mėnesį kalbėjimo su manim... „Mūsų šalis giliai demokratiška, ir jei tau nepatinka socialistinis realizmas — nedirbk iš viso“. Štai tipiška biurokrato alternatyva kūrybingam menininkui. Širdyje toks biurokratas metodo brolis visų biurokratų, tiek komunistinio tiek Vakarų pasaulio.

Meninės saviveiklos laisvė krašto ūkyje

Iš pasaulėžiūrinio taško žiūrint, galime sutikti su A. Maceina: „Kultūra kaip saviveikla, vadinasi, kaip savarankiška veikla, yra esminis jos bruožas“ (Atelitis, 1979 m. rugs. spalio mėn.). Pagal Maceinos interpretaciją II Vatikano susirinkimas aiškiai pripažino, kad žemiškųjų dalykų autonomija yra ne tik pa-

grįstas reikalavimas pačios kultūros atžvilgiu, bet ji atitinka ir Kūrėjo valią. Šios gl autonomijos esmė sudaro tai, kad visi daiktai turi savą patvarumą, tiesą, gerį, savus įstatymus ir tvarką. A. Maceina tai reiškia, kad „kultūrinė kūryba savo prasme bei verte įgyja ne tuo, kad ji kam nors tarnauja, o tuo, kad jos kūrėniai išreiškia bei įvykdo aną pačiuose pasaulio daiktuose slypinčią tiesą ir gerį“... „kultūros prasme bei verte apsprendžia ne subjektyvus žmogaus nusistatymas, bet pati objektyvinė kūryba“.

Iš kitos pusės, neturėtume kritikuoti kūrėjo, kuris pasvęs savo darbą didžiajam Kūrėjui ar savos partijos uždaviniams; tai jo reikalas. Problema tačiau kyla tuojau, kai ta kūryba nori išeiti į viešumą ir kada visuomenė — kraštas — valstybė yra įjungiami į tos kultūros ugdymą, platinimą ar aprobavimą. Aloyzas Baronas viename „Draugo“ vedamajame taip išsireiškia: „Visuomenė laisvame pasaulyje gali iš menininko reikalauti, bet menininkas turi pilną teisę neklusyti. Jis yra laisvas. Jeigu jis pradės kurti taip, kaip visuomenė reikalauja, menas lygis kris, nes meną kuria individas. Į visuomenės reikalavimus menininkas gali kreipti dėmesį, bet kurti privatu, kaip jis pats išmano, antraip bus visa nutraukta į primityvumą ir atsilikimą. Laisvė menininkui yra būtina sąlyga, jis, laisvai kurdamas, į ankštumas kelia meną ir tą pačią visuomenę, kuri dažnai jam stato įvairius, dažnai vienas kitam priešingus reikalavimus“.

Laisvame pasaulyje, pramoginio meno srityje turime visokių nuomonių apie tai, kiek laisvai tą meną viešumai pristatyti. Nėra abejonės, kad populiarumas atneša pinigą, ir tiek privatus radijas, televizija, ar knygų leidykla ieško kelių pasiekti plačiasias mases. Pramoginis menas gali kreiptis į žemiausius žmonių instinktus ir jis vis tiek turi pasisekima, jei užtekintai žmonių už tai moka. Nėgana to, JAV-se šandien yra daug televizijos programų, kuriose kas savaitę rodomas indvidų bei šeimų gyvenimas moraliai yra žemesnis už Amerikos šeimoms vidurkį. Hollywood'o ir New Yorko prodiuserių moralė yra brūkama Amerikos jaunimui taip, kad jis jau pradėjo keistis ne pagal dau-

O. Dubeneckienė - Kalpokienė. Malronio baladės „Čičinskas“ inscenizavimo kostiumai. Priešinyje pagrindinis veikėjas Čičinskas.

gumos ar savų tėvų norą, bet pagal saulelės įtakingų pramoginės industrijos asmenų pasaulėžiūrą.

Tačiau atkreipkime dėmesį į kūrėjų, kurie, kaip ir visi, gyvena JAV-se. Rinkos tyrimo specialistas A. C. Nielson atrado, kad Amerikoje 1977 metais 2-5 metų amžiaus vaikai per savaitę žiūrėjo 25.5 valandas televizijos. Programos parinktos ne auklėjimui, bet tokios, kokių tas mažas vaikas nori. Nėra na to, apskaičiuota, kad jis per metus mato ne mažiau 20.000 reklamų, siūlančių pirkti žaislus, saldumynus ir kitokių daiktus, pratinant tą jauną protą prie pervartotojų psichozės. JAV-se iki šiol vaikų programų reguliavimas nebuvo įmanomas, nes dešinėji liberalai laikydami laisvę — faire ekonomines filosofijas, nepripažino valdžios kišimosi į prekybos, šiuo atveju reklamų ir televizijos biznio, reikalus, o kairieji liberalai yra tiek už laisvą bet kokį viešą pasisakymą ar proramavimą, kad, nežiūrint daromų

(Nukelta į 4 pusl.)

Tepasisako patys režisieriai

Darius Lapinskas

Chicagos Jaunimo teatras. Liudo Dovydeno vieno veiksmo komedija „Jeigu mes rasim uranijaus“. Lapkričio 28 d. (penktadienis) 2 val. popiet.

Pasirinkau šį veikalą dėl aktualios tematikos: lietuviai tremtiniai čia — Amerikoje ir ten — Sibire, Jeruzalėje; dėl tvirtos dramatinės įtampos; dėl šių minėtų realybių (mūsų) — nuobodžiai patogios ir jų — šiurkščiai kilnios) susikirtimo; dėl intriguojančios nežinios: kas įvyko — aišku, gi kas toliau — sunkiau suvokiama. Todėl ir veikalo pavadinimas galėtų turėti daug paraščių: „Būgno ir kovotojo dvikova dėl kilnios moters širdies“,

arba „KGB gairės mūsų paikos visuomenės veiklai“, arba „Greitai praturtėti trokštančio tautiečio gerklės atgaivinimas karštu Kalifornijos dykumos smėliu“.

Laima Lapinskienė

Chicagos Jaunimo teatras. Aloyzo Barono vieno veiksmo vaidinimas vaikams „Diena prie ežero“ Lapkričio 28 d. (penktadienis) 2 val. popiet.

Tebūnie tai kuklus prisiminimas šio mūsų produktyvaus autoriaus, kuris tik ką iškeliavo į amžinybę. Jo gyvas, vaiko pasaulio meile persunktas kūrinys tikrai suintrigavo mano mažuosius aktorius. Tikimės, kad suintriguos ir jus.

Dalila Mackialienė

Los Angeles Dramos sambūris. Jurgio Gliaudos trijų veiksmų drama „Čiurlionis“. Lapkričio 29 d. (šeštadienis) 2 val. popiet.

Los Angeles Dramos sambūris, gavęs Teatro festivalio rengėjų kvietimą dalyvauti V-tame Teatro festivalyje, pasijuto, šio didelio ir svarbaus įvykio išpareigotas įnešti į festivalio repertuarą ką nors originalaus, ką nors skirtingo nuo žmoniškų aistrų dramų veikalų, nuo komedijinio žanro pjesių ir komedijų, kurios jau gal ir per tankiai užgožė mūsų lietuviško teatro sceną. Todėl ir nutarėme vežti Festivalin mūsų vienintelio savo abstrakčią kūrybą pasaulinėje plotmėje iškilusio kūrėjo problemą tragedijos formoje.

Du kartus suvaidinę Jurgio Gliaudos dramą „Čiurlionis“ (1967 ir 1975 metais), Los Angeles mieste buvome sužavėti vadinamosios „Čiurlioniškosios“ temos iškilimu lietuviškoje scenoje. Apie tos temos esmę savo laikui „Drauge“ (1980 m. rugsėjo 6 d.) tilpo autoriaus pasikalbėjimas su rašyt. Ale Rūta. Taip pat turėjome nemažai čekagiečių pageidavimų atvežti „Čiurlionį“ Chicago. Tad šia palankia mums proga tą jų pageidavimą nutarėme patenkinti ir parodyti Festivalyje dramą „Čiurlionis“.

Tai ir buvo svarbiausi akstinai, nulėmę veikalo pasirinkimą.

„Čiurlionis“ yra unikumas scenos veikalų grupėje. Virš eilinių žmonių aistrų ir skausmų „Čiurlionyje“ pulsuoja ir kūry-

biniai motyvai, tai pastangos įgyvendinti meno filosofijos siekius, kas žmogui nėra taip paprasta ir lengva, nes tai herojaus tragiškos grumtynės su Likimu. Jau iš minėto autoriaus pasikalbėjimo „Drauge“ ryškėja antikinis Sizifo, Prometėjaus ir Ikaros temos.

Tad Čiurlionį pasirinkome ir kaip idėjinio ir sceninio retumo veikalą. Lietuvių teatro scenoje rodomi istoriniai asmenys (Strazdelis, V. Kudirkas, senovės kunigaikščiai), tačiau šių herojų siekiai yra realūs, konkretūs, žemiški. Bet Čiurlionis grumtynės su Likimu dėl abstrakčių ir kartu amžinų kūrėjo siekių tikslų. Tad jis ir žūva, kaip Ikaras su vaškinių sparnais, nes „jis buvo per arti prie saulės“...

Tragedijos esmę aiškinant, antikinės graikų tragedijose įvedami chorai — aiškintojai. „Čiurlionyje“ tam reikalui įvesta pasakotojo rolė, kuri reikalinga dėl neįsivaizduojamai greitų pasikeitimų „Genijaus šios žemės trumposje kėlionėje“.

„Čiurlionį“ mes pasirinkome, norėdami praturtinti Teatro festivalio repertuarą retesnio žanro scenos kūriniu, kuriame autoriaus lygiagrečiai vysto žmogaus kūrėjo triumfą ir tragediją.

Tiesiogiai atsakydami į antrą klausimą, kaip dramų grupė sakome: norime patraukti palankų publikos dėmesį kilniu atsiribojimu nuo kasdienybės, nuo gyvenimiškos prozos giliai prasminę ir poetišką Čiurlionio skrydžių ir kūrybinių išsiskaidymų saulę.

Kaip kiekviena tragedija, šis veikalas sujudina žmogaus sielą,

pabrėžia kūrybingojo žmogaus atradimus gilesnėje prasmėje, tam paaukojant net ir savąj žemiškąjį Buvimą.

Čiurlionis buvo ir genijus, ir žmogus. Jis iškilo kaip genijus, o kentėjo kaip žmogus. Tačiau šiame veikalė kūrybinė herojaus dvasia nėra nuolatiniame konflikte su menkais kasdieniniams rūpesčiams, trūkumais, nesupratimui ir neįvertinimui. Kūrybinis nusiteikimas iškeliamas aukščiau visko.

Aktoriai, kurie dalyvauja šiame veikalo pastatyme, yra giliai įsiamoninę veikalo mintį ir sceninį apipavidalinimą. Los Angeles žiūrovai šį veikalą sutiko labai palankiai. Tai rodė kupina žiūrovų salė, plojimai ir ašaros, o ypač po paskutinio veiksmo, žiūrovams pakilus iš vietų ir gerbiant Čiurlionio atminimą jo šimtojo gimtadienio proga. Tai mus įtikino, kad „Čiurlionis“ yra labai sceniškas veikalas, pagau- nąs žiūrovus herojaus fiziniu

menkumu ir dvasinė galybė greitai besikeičiančiomis situacijomis, dialogais, anų dienų aprangą, aplinkos pristatymą ir sceninę butaforiją.

Nors „Čiurlionio dramoj herojus ir kentėjo tačiau veiklas nėra tamsių nuotaikų telkinys. Veikale pulsuoja geroji valia — ją vaizduoja personažai. Juose išsivysto reali gilios tragedijos dailis. Veikalo sceninė slinktis plaukia pakaitomis, pirakindama žiūrovo dėmesį, nes šioje dramoje šalia vystomos asmens tragedijos yra įpinta ir komiško elemento „publikos nuotaikoms praskaidrinti“. Muzika sudaro foną kai kurioms dramatiškoms scenoms ar realybės perteikimui, kartais ir vidinės įtampos ir dvasinio lūžio

pavaizdavimui. Jau trečią kartą išvesdam „Čiurlionį“ i sceną, šios tragedijos tekstą ir kasdienių rūpesčių potekstę stengsimės ir tikimės pristatyti žiūrovui kiek galint tobuliau. Vykdami i tolimą Kėlionę Chicago (tik Australija mūsų kėlionėse buvo pati tolimiausia), žadame patraukti Teatro festivalio publiką mūsų genialaus milžino M. K. Čiurlionio kūrybinės filosofijos, nepripažinto valdžios kišimosi į prekybos, šiuo atveju reklamų ir televizijos biznio, reikalus, o kairieji liberalai yra tiek už laisvą bet kokį viešą pasisakymą ar proramavimą, kad, nežiūrint daromų

Juozas Petrauskas

Chicagos Šaulių teatras. K. Kie- los 3 veiksmų komedija „Jaunystės eliksyras“. Lapkričio 27 d. (ketvirtadienis) 7 val. 30 min. vak.

Pasirinkau K. Kieles komediją „Jaunystės eliksyrą“ štai dėl ko. Veikalas parašyta, lengvu stiliumi.

mi. Komedija visiems suprantama, nenuobodi, gyva. Neturi ilgo ir žodžiū perkrauto monologu.

Paprastai gyvenime nebūna dažnų progų nusisypoti, juo labiau nuosirdžiai pasijuokti. Ši K. Kieles komedija nuo uždangos atsisleidimo iki pabaigos pilna malonaus juoko. Užsimiršus kasdieninius rūpesčius, publika galės daugiau pusantrios valandos geroje nuotaikoje pasijuokti.

Yra daug neblogų komedijų, bet „Jaunystės eliksyras“ ypatin- gas tuo, kad humoras čia ne vien tik momentui blykstelėja, bet rita- si išties per visą vaidinimą. Tuo komedija ir patrauks publiką.

Visi Penktojo teatro festivalio spektakliai Chicagoje vyksta Jaunimo centro didžiojoje salėje.

Amerikos kritikai sveikina Jurašo „Savižudį“

Jono Jurašo režisuotas „Savižudis“, kuris spalio 9 d. pradėtas vaidinti Broadway'aus teatre ANTA New Yorke, jau susilaukė gausių recenzijų dienraščiuose, žurnaluose, per radiją ir televiziją. Sekanti rytą po premjeros New York Times kritikas Frank Rich rašė: Nikolajaus Erdmano anti-stalinistinė politinė komedija „Savižudis“ 1932 metais buvo Maskvos cenzorių uždrausta ir iki šiol nepastatyta Sovietų Sąjungoje. O šiais, 1980 metais „Savižudis“ tapo paskutine maža Amerikos. Jo pastatymai planuojami Washingtone, Chicagoje, New Havene, Arizonoje — greta šio tik ką gimusio spektaklio Broadway'aus teatre. Ar tai konspiracija? Šiuo šaltuko Amerikos—Sovietų Sąjungos santykių metu nebūtų didelės staigmenos, jei staigiai Erdmano maža būtų išaukęs jo disidentinių pažiūrų populiarumas, o ne talentas. Bet taip nėra. Ir su palengvėjimu galima pranešti, kad šitokie įtarimai visai nereikalingi, „Savižudis“ yra kur kas daugiau negu kaltinamasis aktas režimui. Ši pjesė prasiveržia juodu siurrealistiniu sąmojumi ir išaukia į sukretinimą, beveik hallucinacinę totalitarinio teroro viziją. Kritikas pažymi, kad Erdmano „Savižudis“ yra „gerose rankose“. Spektaklio režisierius Jonas Jurašas turi tokią vaizdų užmoją, kuri atitinka dramaturgo užmoją, spektaklyje daug nuostabių atradimų, įskaitant ir žmonių chorą.

Kito žinomo teatrinio kritiko Clive Barnes'o nuomone, „Savižudis“ spektaklis, sudėjęs kartų vaidybą ir pjesę, tapo gryno teatrinio žavesio vakaru Broadway'uje. „Šią nepaprastai originalią, kitišką pjesę sureizavau nepaprastai originalus, kitiškas režisierius — lietuvis Jonas Jurašas, pats už protestavimą prieš cenzūrą Sovietų Sąjungoje, išprašytas iš to krašto“. Clive Barnes pastebi, kad šiame brodeviniame spektaklyje įvyko trys stambūs debiutai: dramaturgo Erdmano, režisieriaus Jurašo ir anglų aktoriaus Derek Jacobi. Tai esąs toks teatrinis įvykis, kurio negalima praleisti.

Itin aukštą „Savižudžio“ spektaklio įvertinimą duoda žurnalo „Newsweek“ veiklus kritikas Jack Kroll, recenziją pradėdamas tokiais žodžiais: „Pirmas dalykas, kurį reikia pasakyti apie Erdmano „Savižudį“ yra tai, kad jis atrodo, tarsi svarbiausia pjesė ši sezono Broadway'uje... Tai didelis, drąsus spektaklis, kuris atgavina polifonines pjesės savybes... „Savižudys“ Erdmanas ne tiek atakuoja stalinizmą, kiek pačią revoliucijos idėją... „Savižudis“ tai aistringas šauksmas ir sudėtingas kultūrinis dokumentas“. Kalbėdamas apie spektaklio pastatymą, Kroll pažymi, kad Jurašo režisūra „išsiveržia už Erdmano teksto ribų — čia įvestas žmonių choras, kurio choreografiją yra aukštos klasės, čia daug netikėtų. Bet režisierius nepaprastai efektingai kontroliuoja ir apjungia viską į vieningą visumą“. Kritikas atskirai aptaria, anot jo, „akinančiai sureizisutą antrą veiksmą — ypač atsiverkinimo banketo sceną, kuri primena Paskutinę vakarienę, asocijuoja Kristaus kančią ir prisikėlimą. O režisieriaus ironija visiškai atliepia pjesės charakterį“.

Kritikai vieningai puikiai vertina pagrindinio vaidmens atlikėją Dereką Jacobi, pažymėdami stebinančiai plačią jo jausmų ir spalvų skalę. Juo nuomėnės išsiskiria dvi antraeilės vaidmenų atlikėjų. Pasak NYT kritiko Rich'o juo vaidybą esanti per aštri ir charakteriai kuriami

pernelyg bendrais bruožais. Tuo tarpu Clive Barnes ir Jack Kroll mato spektakly tikrai puikų aktorių ansamblį ir džiaugiasi kiekvienu aktorių darbu.

Recenzijose daug vietos skiriama pačiai Nikolajaus Erdmano pjesei, Stalino cenzorių uždraustai 1932-ais metais. Dažnai cituojama Nadieždos, Mandelštamo atsisavinimai apie Erdmaną ir jo pjesę. Dauguma Amerikos kritikų vertina „Savižudį“ su susižavėjimu ir nuostaba. Dėl savo sodraus, spalvingo humoro pjesė dažnai lyginama su Gogolio veikalais. Tačiau, kaip bebūtų paradoksalu, kai kuriems kritikams „Savižudžio“ politinė satyra atrodo netgi per švelni.

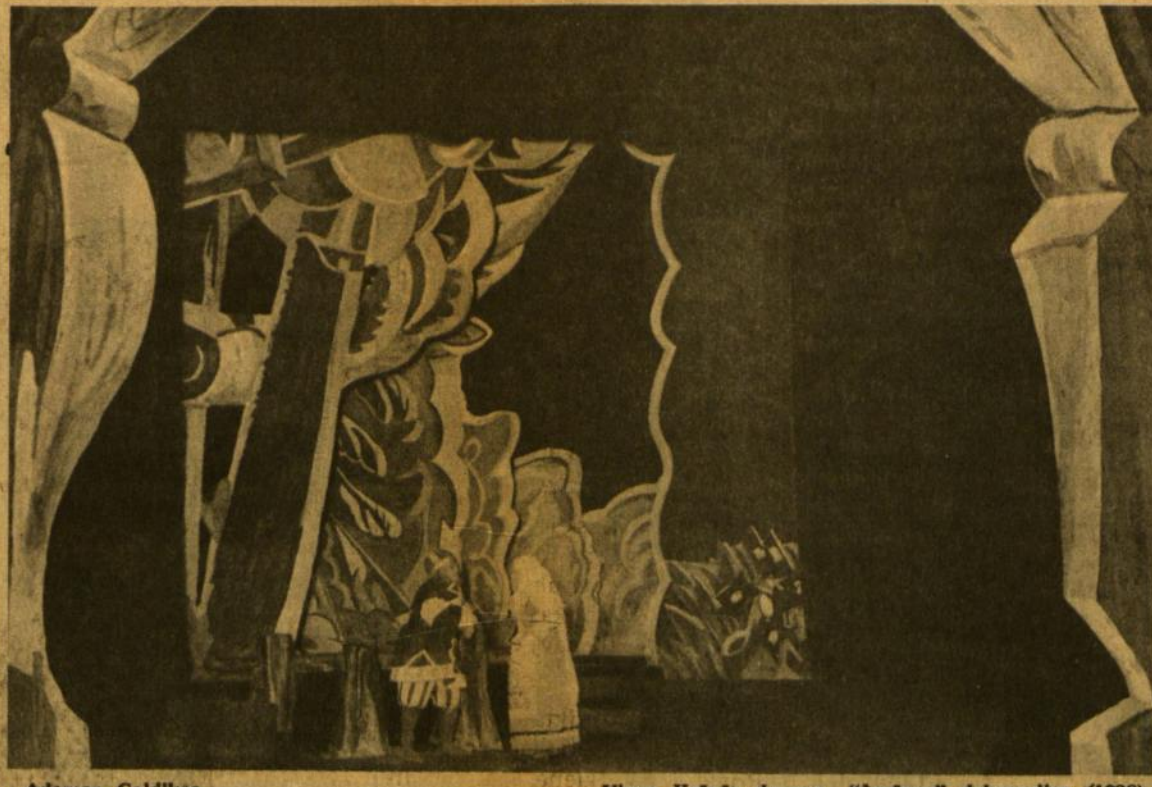
Apie patį pastatymą kritikai, bendrai paėmus, atsiliepia su entuziazmu, išskyrus keletą, nesu-pratusių pjesės ar suerzintų ne-prastai teatrališko jos pastatymo, (pvz., „Variety“, „Time“, „New Yorker“). Kritikų požiūrių liudija jau pačios recenzijų antraštės: „Savižudis“ šauniai pragyveno Stalina“, „Persmelkianti satyra“, „Lozoriskas juokas“, „Nuostabus fantazijos ir realybės mišinys“, „Savižudis“ — tai reiškia, kad Broadway'jus gali pastatyti meną“ ir panašiai.

New Jersey valstijoje išeinantis dienraštis „Record“ savo recenziją pradeda tokiais žodžiais: „Savižudis“, ko gero atsūks Broadway'aus laikrodį iki nulio. Nuo šiol, galimas daiktas, ilgą laiką kalbant apie spektaklius, bus nurodoma — pastatytas prieš „Savižudį“ ar po jo pasirodymo... Gyvybinga nerealistinė Jono Jurašo režisūra ir beveik fantastiškos dekoracijos bei kostiumai daro šį spektaklį vienu iš nuostabiausių šiais laikais New Yorke“.

Savaitraščio „Village Voice“ kritikas Feingold sako: „Tai pati tikriausia ir turtingiausia komedija mieste. Pagrindinis aktorius Derek Jacobi — stulbinantis. Jono Jurašo pastatymas — padūkusiai sąmojingas... Balsuoti už „Savižudį“ — tai balsuoti už sveiką protą“.

„Nikolajaus Erdmano „Savižudis“ Broadway'uje yra šio sezono įvykis“, — rašoma „Weekend Dispatch“. „Be jo sunku įsivaizduoti modernaus teatro istoriją... Mums pasisekė trigubai — ir nepaprasta komedija, ir dinamiška, labai originali režisūra, ir kvapą užimanti vaidybą...“

„Jonas Jurašas inėšė į sceną spindintį metaforiškumą... Tai vakaras, pilnas teatro magijos“, sako „Home News“... „Tai pirmos rūšies teatras... Tai himnas individui“, entuziastingai pritaria WINS radijo recenzija... O kita radijo stotis priduria: „Speciškai padėka režisieriui Jurašui,

Adomas Galdikas

Vincas Krėvė dramų „Šarūnas“ dekoracijos (1928)

kuris, deja, buvo išprašytas iš Sovietų Sąjungos 1974-ais metais. Leiskite man jus išpėti, —sako New Yorko klausytojams radijas, — „Savižudis“ tai ne „Sugar Babies“ (populiarus lengvas miuziklas Broadway'uje. Tai pjesė su svoriu ir turiniu rimties teatro mėgėjams“.

Dienraštis „Christian Science Monitor“ „Savižudžio“ pastatymui paskyrė du straipsnius. Pirmoje recenzijoje vadina spektaklį stambiu teatro įvykiu. Antrame straipsnyje „Kodėl Kremlius negalėjo pakeisti šios pjesės?“ svarsto veiklą ir jo pastatymą dramatiškoje laiko perspektyvoje — tada, Stalino laikais, ir dabar — vykstant Lenkijos įvykiams ir komunistiniam pasauliui brestant ypatingam socialiniam — kultūriniam fermentui.

Šioje laiko dramoje yra dar viena ironiška detalė: rašo dienraštis, šio pastatymo režisierius buvo išmestas iš Sovietų Sąjungos po protesto Kultūros ministerijai, praleidęs dvejus metus be darbo, kaip ir pagrindinis pjesės veikėjas Semionas Podsekalinikovas. Kada Maskvos publika gali tikėtis išvysti dešimtmečius pavėlavusią „Savižudžio“ premjerą? — klausia „Christian Science Monitor“. Tiktai tada, kai visi didžiosios Sovietų Sąjungos Semionai, užuot visą gyvenimą pragyvenę pašnibždom, galės reikauti teisės garsiai sušukti.

Tuo tarpu žinomas „Boston Globe“ kritikas Kevin Kelly, recenzavęs „Savižudžio“ pastatymą Trinity teatre, sako, kad dabar „Savižudis“ spindi dar ryškiau. Jis rašo: „Tai satyrinis šedevras ir juodo spindesio kupinoje Jono Jurašo režisūroje, jis suteikia hipnotizuojantį išgyvenimą. Režisierius iškėlė į paviršių Erdmano pjesės gilius klotus. Jono Jurašo režisūra stulbinančiai talentinga... Koks bebūtų šio pastatymo likimas Broadway'uje, „Savižudis“ yra viena iš pačių svarbiausių pjesių šiam ar bet kuriam sezone“.

Savaitraštyje „The Nation“ Julius Novick primena, kad „sovietiniai cenzoriai daug nepasikeitė. Keturiasdešimt metų po „Savižudžio“ uždraudimo, lietuvių režisieriaus Jono Jurašo pastatytas „Makbetas“ buvo uždarytas prieš pat jo premjerą Maskvoje. Kai Jurašas viešai užprotestavo, jį pašalino iš teatro ir uždraudė dirbti jo profesijoje; po dvejų metų jis emigravo į Ameriką. Novicko nuomone, Jurašas „ištaigiai, puikiai ir drąsiai su-

kūrė pjesę, ir drauge su pjesę, ir fantastišką, ir sodžią rusišką pasaulį“.

Recenzijos pabaiga susumuoja daugelio amerikiečių kritikų išvadas: „Jei mūsų teatras (su šiek tiek jo draugų pagalba) gali mus apdovanoti tokios pjesės tokiu spektakliu, gal jis ir nėra tokia liūdname stovyje, kaip mes dažnai manome. Mūsų sugėdinta ir sumišusi šalis gali... pagrįstai pasididžiuoti, kad jos dėka du galingi nutildyti Erdmano ir Jurašo balsai vėl pasigirdo ir kad jie pasigirdo drauge“.

Zr.

Nauji leidiniai

● BALS Gaidžiūnas, MANO KARTOS LIKIMINIAI METAI. Eilėraščių. Leidinio grafika ir paruošimas spaudai dail. Jono Raciolo. Knygos mecenatai: dr. Vladas Bložė ir Nastutė Gaidžiūnienė. Tiražas — 1000 egz. Spaudė „Draugo“ spaustuė 1980 m. Leidiny puslapis, didesnio formato, 104 psl., kaina — 5 dol., gaunamas ir „Drauge“.

Tai penktoji Balio Gaidžiūno poezijos knyga. Ankstesnės buvo: „Jaunystė arimose“ (1936), „Žaliuojanti žemė“ (1937), „Rūpesčių dienos“ (1946), „Septy-

ni paskutiniai Kristaus žodžiai lietuvių maldose“ (1980).

Balys Gaidžiūnas geriausios savo posmuose reiškiasi kaip neabejotinas žemininkas. Tik gal kiek kitokia negu įprasta mūsų šių dienų literatūrinę terminą jo prasmė. Žemininkas ne kuria nors filosofinė — egzistencialistinė prasmė, o tiesiogine paprasto lietuviško žemdirbio prasmė. Toks tiesmūkinis žemdirbys savo poezijoje Balys Gaidžiūnas visada ir buvo. Skirtumas tik toks, kad jaunystės metų knygos kupėjo jaunojo mūsų ūkininko entuziazmas, vagojamos žemės meilė ir saulėtos ateities viltys, tai čia minios pastarosios knygos puslapiuos pergyvenama žemės, tėviškęs ir tėvynės netekusio žemdirbio didžiosios gyvenimo dalies tragedija, kur jis bebūtų — Rytuos ar Vakaruos. Nesofistikauta, aiški kalba išreiškia prisiminimai, susisieję su dabartimi, daug kur laimi gražų poetinį paprastumą.

KARKLO DŪDELĖ

Per naktį grojau karklo dūdele, Dūdelė plyšo parčiais. Ėjau ir nežinojau, kad einu Pražydusiais laukais.

Kalbinau vėją ir šėšėlį — Jie ruošėsi ramiai miegot, O aš ėjau laukais ir vis norėjau Dar dūdele pagrot.

Tokios nakties tikrai daugiau nebūs. Nebus ir man ir jai nebūs. Dūdelė plyšta kaip žmogaus širdis.

Kaip vienišas žmogus.

Išskirtinai pabrėžtinai estetiškas knygos sutvarkymas: tiesiog architektūrinės detalės viršelis, parinkti puslapiai šriftai, skyrių pradžios giluminių perspektyvų piešiniai ir kt.

Išskirtinai pabrėžtinai estetiškas knygos sutvarkymas: tiesiog architektūrinės detalės viršelis, parinkti puslapiai šriftai, skyrių pradžios giluminių perspektyvų piešiniai ir kt.

Išskirtinai pabrėžtinai estetiškas knygos sutvarkymas: tiesiog architektūrinės detalės viršelis, parinkti puslapiai šriftai, skyrių pradžios giluminių perspektyvų piešiniai ir kt.

Išskirtinai pabrėžtinai estetiškas knygos sutvarkymas: tiesiog architektūrinės detalės viršelis, parinkti puslapiai šriftai, skyrių pradžios giluminių perspektyvų piešiniai ir kt.

Išskirtinai pabrėžtinai estetiškas knygos sutvarkymas: tiesiog architektūrinės detalės viršelis, parinkti puslapiai šriftai, skyrių pradžios giluminių perspektyvų piešiniai ir kt.

Išskirtinai pabrėžtinai estetiškas knygos sutvarkymas: tiesiog architektūrinės detalės viršelis, parinkti puslapiai šriftai, skyrių pradžios giluminių perspektyvų piešiniai ir kt.

Išskirtinai pabrėžtinai estetiškas knygos sutvarkymas: tiesiog architektūrinės detalės viršelis, parinkti puslapiai šriftai, skyrių pradžios giluminių perspektyvų piešiniai ir kt.

Išskirtinai pabrėžtinai estetiškas knygos sutvarkymas: tiesiog architektūrinės detalės viršelis, parinkti puslapiai šriftai, skyrių pradžios giluminių perspektyvų piešiniai ir kt.

Išskirtinai pabrėžtinai estetiškas knygos sutvarkymas: tiesiog architektūrinės detalės viršelis, parinkti puslapiai šriftai, skyrių pradžios giluminių perspektyvų piešiniai ir kt.

Išskirtinai pabrėžtinai estetiškas knygos sutvarkymas: tiesiog architektūrinės detalės viršelis, parinkti puslapiai šriftai, skyrių pradžios giluminių perspektyvų piešiniai ir kt.

Stygininkų tradicija tęsiama

Pastarųjų metų rudeninis Chicago Lietuvių styginio ansamblio koncertas jau yra virtęs šios mūsų kolonijos kultūrinio gyvenimo tradicija. Grojami koncerte dalykai ir jų atlikimas vertinti įvairiai: vienur per daug lengvai viską užgriant, kitur gal net per daug kietai, keliant ansamblui profesionalinius reikalavimus. Ar tik truputį nepertempė vieni ir kiti. Suprantama, ansamblis turbūt ir neišdrįstų važinėti kur nors po šio krašto universitetus ir kamerinės muzikos auditorijas, reprezentuojant lietuvių stygininkus ir lietuviškąją muziką. Vis dėlto tai nėra iš to duona valgantys profesionalai, kokie nors Vilniaus stygininkai. Tai tik šiaip kuria nors prasme su muzika pirštus sudūrę žmonės, vieni jau vyresnio amžiaus, kiti dar studentiškių metų, bet nuo muzikos instrumentų neatšokę.

Į šią vyresniųjų ir jaunesniųjų grupuotę gražiai įtelpa ir abu dirigentai: Faustas Strolia ir Arūnas Kaminskas.

Abu įdėd šį kartą sąžiningai pasidalijo kiekvienas po pusę viso koncerto programos, atlikto Jaunimo centro didžiojoje salėje lapkričio 16 d. Arūnas Kaminskas dirigavo pirmąją koncerto dalį, o Faustas Strolia — antrąją dalį. Tebūna proga čia suminėti ir visų ansamblininkų pavardes. Vištos jos vertos gero žodžio jau vien ta prasme, jog nemažai savo laisvalaikio nuvogė koncerto paruošai, repeticijoms ir pan. Smulkiai: Povilas Matukas (koncertmeisteris), Michael Chiaramonte, Clete Davis, Peter Kapsalis, Mark Madsen, Rūta Pakštaitė, Leonidas Ragas, Juozas Remys, Emilija Sakadolskienė, Violos: Ronald Baumgardner, Balys Pakštas. Violončelės: Deborah Brown, Alius Trinka, Kontrabasas: Petras Zaluba. Mušamieji: Klaudijus Adomaitis, Tomas Valaitis. Smagi naujiena čikagiečiams buvo ir solistas bosas Gintaras Aukštuolis. Pianistė akompaniatorė buvo Alvydė Eitutytė, o solistas Sekminių ragelių Balys Pakštas.

Koncerto programa netrumpo, daugiau dviejų valandų. Į jas buvo įglauti šie kompozitoriai: G. Telemann, J. Gaižauskas, W. A. Mozart, G. Verdi, M. K. Ciurlionis, J. Strolia, S. Stankūnas, St. Šimkus, Viltėnis ir Fr. von Suppe. Aplamai orkestras net ir subtiliai lyriškus dalykėlius grojo truputį per daug kampuotai, per kietai. Kartais net ir smičiai ne laiku nukrisdavo ant stygų, tris kartus ir visas grojimas vos vos nesugriuvo, tačiau buvo praplaukta ir pro tokias povande-

nių uolas. Žinoma, visa tai negalima būtų užskaityti kokių nors koncerto pliusu. Dauguma programoje groti dalykų bent kiek muzika besidomintiems nebuvo naujiena. Premjeros turbūt buvo bene dviejų dalykų: Lietuviška rapsodija (J. Stankūno) ir Eisme mudų abudu (Viltėnio, vokalinis ir instrumentinis gabaliukas, skirtas Balio Pakšto deimantiniam jubiliejui). Nors ir pavadinta Lietuviška rapsodija, vietomis ji nuskaubė gerokai nelietuviškas motyvais, o dedikacinė dovana „Eisme mudų abudu“ šių dienų pramoginės muzikos sukirpime, nepritildžius išsismaginuso orkestro ir beveik nebegirdint dainuojamų žodžių, savo paskirties neatliko. Prasmingiausiai jubiliatas vis dėlto buvo pagerbtas dukters Rūtos dovanota rožė ir švelni apsikabinimai.

Solisto Gintaro Aukštuolio balsas neblogo užsirekomendavo pirmosios dalies operų ištraukose. Gal ir dėlto, kad dirigentas Arūnas Kaminskas pasitenėgė kontroliuoti orkestro balsingumą, kai tuo tarpu antroje koncerto dalyje solistas pasiūkio „tik sunkiai girdimu orkestro akompaniatorium“.

Žinoma, vienos ar kitoks orkestro grojimas gali auklėti, gali ir gadinti publikos skonį. Atliktoje programoje buvo ir vienaip ir antrai. Tačiau viską sumuojant, vis dėlto mūsų publika buvo patraukta domėtis ne vien tik opera, bet ir subtilia styginių instrumentų labiau kamerinio pobūdžio muzika. Tai gal bus pakeltas nuelti ir į žymiųjų profesionalų šios rūšies koncertus. Tada bus galima palyginti ir mūsų pasiūlytų pasiektus rezultatus kiekvienam asmeniškai.

● LAISKAI LIETUVIAMS. 1980 m. lapkričio mėn., Nr. 10. Religinės ir tautinės kultūros žurnalas. Leidžia lietuvių įėjusiai. Redaguoja Juozas Vaišnyš, S.J. Administruoja A. Likanderienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56th St., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — (4 dol.).

Šiame numeryje: II Vatikano susirinkimas mūsų kasdieniniame gyvenime (vysk. Vincentas Brizgys). Aštuonios juodos mintys Anicetas Tamošaitis, J.S.); iš japonų poezijos (vertimai Danguolės Sadūnaitės); Kunigo veikla visuomenėje — Jono Borevičiaus, S.J. suakčiai (Stasys Yla); Europos kelionių įspūdžiai (B. Vindašenė) ir kt.

● AKIRAČIAI, 1980 m. spalio mėn., Nr. 9. Atviro žodžio mėnraštis. Leidžia Viewpoint Press, Inc., 6821 S. Maplewood Ave., Chicago, IL 60629. Redaguoja Redakcinė kolegija. Metinė prenumerata — 8 dol.

Šio numerio įdomumai: Zvilgnis ir „LKB Kroniką“; I pietvakarių nuo Lietuvos (Lenkijos įvy-

niai); Apie Lietuvą, Lenkiją, Vilnių (pokalbis su Paryžiuje leidžiamo lenkų žurnalo „Kultura“ redaktoriu Jerzy Giedroyc), ruso disidentu Viktoro Nekrasovo feljetonas apie Eduardą Mieželaitį „Kam gėda, o aš didžiųjų“ ir kt.

● LAISKAI LIETUVIAMS. 1980 m. lapkričio mėn., Nr. 10. Religinės ir tautinės kultūros žurnalas. Leidžia lietuvių įėjusiai. Redaguoja Juozas Vaišnyš, S.J. Administruoja A. Likanderienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56th St., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — (4 dol.).

Šiame numeryje: II Vatikano susirinkimas mūsų kasdieniniame gyvenime (vysk. Vincentas Brizgys). Aštuonios juodos mintys Anicetas Tamošaitis, J.S.); iš japonų poezijos (vertimai Danguolės Sadūnaitės); Kunigo veikla visuomenėje — Jono Borevičiaus, S.J. suakčiai (Stasys Yla); Europos kelionių įspūdžiai (B. Vindašenė) ir kt.

● LAISKAI LIETUVIAMS. 1980 m. lapkričio mėn., Nr. 10. Religinės ir tautinės kultūros žurnalas. Leidžia lietuvių įėjusiai. Redaguoja Juozas Vaišnyš, S.J. Administruoja A. Likanderienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56th St., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — (4 dol.).

Šiame numeryje: II Vatikano susirinkimas mūsų kasdieniniame gyvenime (vysk. Vincentas Brizgys). Aštuonios juodos mintys Anicetas Tamošaitis, J.S.); iš japonų poezijos (vertimai Danguolės Sadūnaitės); Kunigo veikla visuomenėje — Jono Borevičiaus, S.J. suakčiai (Stasys Yla); Europos kelionių įspūdžiai (B. Vindašenė) ir kt.

● LAISKAI LIETUVIAMS. 1980 m. lapkričio mėn., Nr. 10. Religinės ir tautinės kultūros žurnalas. Leidžia lietuvių įėjusiai. Redaguoja Juozas Vaišnyš, S.J. Administruoja A. Likanderienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56th St., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — (4 dol.).

P. Repšys

Šių dienų lietuviškųjų ekslibrisų paroda vyksta Chicagoje, „Galerija“ patalpose, 744 N. Wells St. Galerijoje išstatyta gausi Gintauto Vėžio ekslibrisų kolekcija. Paroda tęsis iki gruodžio 6 d.

Meninė kūryba krašto ūkyje

(Atkelta iš 2 psl.).

žalos vaikams, priešinasi šio reikalo sutvarkymui.

Išvados

Anksčiau pažvelgę į įvairių krašto meninės kūrybos patirtį, kiek ji liečia krašto ūkį, galime prieiti prie kelių išvadų. Tačiau prie jų prieiti nelengva, jei nuosirdžiai norime remti tikrai kūrybingus asmenis, užtikrinti menininkams laisvę ir apsaugoti visuomenę nuo žalingos įtakos jaunimui.

Krašto ūkio santvarkoje mūsų dėmesys kreiptinas į tris pagrindines meninės kūrybos sritis: pramoginę, kultūros lygi keliančią ir avangardinę.

Kadangi valdžios organizacijos atrodo sunkiai reaguoją į visuomenės reikalavimus, pramoginės kultūros srityje privati iniciatyva yra lankstesnė ir geriau reaguoją į daugumos

norus. Jos klestėjimas tada yra užtikrintas. Iš kitos pusės, ji neturėtų teisės savo nuožūra veikti vienai ar kitaip į krašto jaunimą ar dėl pasipiniginavimo, ar peršant mažos grupės idėjas vien dėl to, kad materialiai jai tai įmanoma. Žinoma, šis klausimas praktiškai nėra taip lengvai išsprendžiamas, nes bet koks apribojimas, kad ir programinės kūrybos pristatymo, išaukia pavojų per didelės ar išvis netinkamos cenzūros.

Norint kelti krašto piliečių meninės kultūros lygį, valdžia turėtų finansiniai remti administracinius autonominius kultūrinius vienetus. Galimybė platesnei visuomenei matyti bei girdėti aukštesnės vertės meninius kūrinius jau tiek pripratinta prie tikresnių vertybių, kad ji su laiku pradeda pati jų reikauti, nors ir aukštesne asmenine kaina. Valdžios pareiga čia būtų pinigai

niai remti kultūrinių vienetų pastangas kelti krašto meninį lygį pagal jo biudžeto išgalas.

Sunkiau rasti pasiūlymų, sudarant krašto ūkyje sąlygas, kuriose geriausiai vystytųsi avangardinė kūryba ir jos pristatymas viešumai. Nesulaukiant paramos avangardinei kūrybai krašte, jos kūrėjai dažnai apleidžia kraštą, ieškodami pripažinimo kitose valstybėse, kur skonis labiau išlavintas ar geros naujybės labiau įvertinamos. Peršasi mintis, kad pagal valstybės ar miesto išdžoto taktiką vietams, kurie savo nuožūra panaudotų tą paramą avangardinį kūrėjų rėmimui ir jų kūrybos pristatymui viešumoje. Tų vienetų nepriklausomumas nuo valdžios organų ar jų paskirtų komisijų būtų ypatingai svarbus. Daug kur akademinė atmosfera universitetuose ar meno akademijose padeda ugdyti tokią kūrybą nebūtinai

niai remti kultūrinių vienetų pastangas kelti krašto meninį lygį pagal jo biudžeto išgalas.